

Zwalczanie nadużyć finansowych

Podręcznik

Warszawa, data: 11 maja 2023 r.

Zastępca Dyrektora Departamentu

/podpisano elektronicznie/

Spis treści

1. Cel i zakres podręcznika	3
2. Słownik skrótów i pojęć.....	5
3. Zapobieganie nadużyciom	9
4. Prewencja	9
4.1. Kultura etyki	10
4.2. Polityka, obowiązki, szkolenia, mechanizmy zgłaszania sygnałów	12
4.2.1. Polityka antykorupcyjna.....	12
4.2.2. Podział obowiązków	13
4.2.3. Szkolenia i podnoszenie świadomości	15
4.2.4. Mechanizmy zgłaszania sygnałów	17
4.3. System kontroli wewnętrznej	17
4.4. Analiza ryzyka nadużyć finansowych na szkodę budżetu UE	18
4.5. Przeciwdziałanie konfliktowi interesów.....	20
4.6. Przeciwdziałanie korupcji	28
4.7. Przeciwdziałanie fałszerstwu dokumentów	29
5. Wykrywanie nadużyć finansowych	31
5.1. Kontrole	31
5.1.1. Kontrole projektów.....	32
5.1.2. Kontrole systemowe	33
5.2. Audyt	33
5.3. Mechanizmy wspomagające system kontroli	34
5.3.1. Wymiana informacji o nadużyciach.....	34
5.3.2. Wykwalifikowany personel	34
5.3.3. Sygnały ostrzegawcze	35
5.3.4. Analiza danych.....	36

6. Korygowanie i odzyskiwanie środków.....	39
6.1. Informowanie KE o podejrzeniu nadużyć.....	39
6.2. Odzyskiwanie środków	40
7. Mechanizmy zgłaszania informacji o nieprawidłowościach i nadużyciach.....	40
7.1. Źródła informacji o nadużyciach	40
7.1.1. Informacje od pracowników instytucji wdrażających.....	42
7.1.2. Informacje od organów ścigania	42
7.1.3. Informacje od sygnalistów.....	43
7.1.4. Informacje z innych źródeł	46
7.2. Przekazywanie informacji o podejrzeniu nadużycia.....	46
8. Dokumenty źródłowe	48

1. Cel i zakres podręcznika

Opracowaliśmy podręcznik Zwalczenie nadużyć finansowych, aby wspierać działania, które służą unikaniu nieprawidłowości związanych z nadużyciami i konfliktem interesów w programie¹. Procedury antykorupcyjne są ważnym elementem zapobiegającym wystąpieniu nieprawidłowych zachowań. Konsekwencje tych zachowań mogą niekorzystnie wpłynąć na realizację projektów, a także całego programu. Zabezpieczenie budżetu UE przed negatywnymi skutkami wystąpienia nadużyć jest wymogiem stawianym przez Komisję Europejską wobec instytucji, które wdrażają programy. Każda instytucja przyjmuje własne procedury oraz sposoby zwalczania nadużyć adekwatne do pełnionej roli oraz sytuacji. Dlatego podręcznik stanowi zbiór uwag i rekomendacji do rozważenia przy tworzeniu własnych procedur i polityk służących zapobieganiu i zwalczaniu nadużyć i konfliktu interesów.

W podręczniku informujemy o tym:

- a. co to jest nieprawidłowość i nadużycie,
- b. jakie są najczęstsze formy nadużyć i jak je wykryć,
- c. jakie zasady zapobiegania nadużyciom wprowadziliśmy w programie, w tym w szczególności dotyczące:
 - zapobiegania nieprawidłowościom i nadużyciom w zamówieniach publicznych,
 - wdrażania procedur antykorupcyjnych w instytucjach programu,
 - unikania konfliktu interesów,
- d. jakie są źródła informacji o nieprawidłowościach i nadużyciach,
- e. jak postąpić z otrzymaną informacją o możliwym nadużyciu finansowym,
- f. jak zgłosić informację o nieprawidłowości lub nadużyciu.

Podręcznik kierujemy do wszystkich instytucji, które wdrażają program i realizują projekty, czyli do IZ, WS, regionalnych punktów kontaktowych, kontrolerów oraz do beneficjentów. Zachęcamy pracowników tych instytucji do zapoznania się z podręcznikiem i stosowania

zasady przyjętej we wdrażaniu funduszy unijnych:

¹ art. 74 ust. 1 lit. b i c rozporządzenia ogólnego

ZERO TOLERANCJI DLA NADUŻYĆ.

Zawarte w podręczniku informacje, wskazówki, uwagi i rekomendacje służą instytucjom do wdrożenia prawidłowych mechanizmów walki z nadużyciami, a pracownikom tych instytucji do poszerzania wiedzy o zapobieganiu nieprawidłowościom i ich wykrywaniu.

Podręcznik jest opublikowany na stronie internetowej programu i dotyczy okresu programowania 2021-2027.

2. Słownik skrótów i pojęć

Skróty użyte w podręczniku:

1. **IA** – instytucja audytowa, której funkcję w programie pełni Departament Audytu Środków Publicznych w Ministerstwie Finansów Rzeczypospolitej Polskiej,
2. **IK** – instytucja krajowa,
3. **IZ** – instytucja zarządzająca, której funkcję pełni minister właściwy ds. rozwoju regionalnego,
4. **KE** – Komisja Europejska,
5. **Kontroler** – kontroler, o którym mowa w art. 46 ust. 3 rozporządzenia Interreg,
6. **OLAF** – Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych,
7. **Program** – programy współpracy transgranicznej: Program Interreg Polska – Słowacja 2021-2027, Program Interreg Polska – Saksonia 2021-2027, Program Interreg Południowy Bałtyk 2021-2027 i Program Interreg Next Polska – Ukraina 2021-2027,
8. **Rozporządzenie finansowe** – Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) 2018/1046 z dnia 18 lipca 2018 r. w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii, zmieniające rozporządzenia (UE) nr 1296/2013, (UE) nr 1301/2013, (UE) nr 1303/2013, (UE) nr 1304/2013, (UE) nr 1309/2013, (UE) nr 1316/2013, (UE) nr 223/2014 i (UE) nr 283/2014 oraz decyzję nr 541/2014/UE, a także uchylające rozporządzenie (UE, Euratom) nr 966/2012 (Dz. U. UE z 2018 r. L193 z 30.07.2018 r., str. 1),
9. **Rozporządzenie Interreg** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1059 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie przepisów szczegółowych dotyczących celu „Europejska współpraca terytorialna” (Interreg) wspieranego w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz instrumentów finansowania zewnętrznego (Dz. Urz. UE L 231 z 30.06.2021 r.)

10. **Rozporządzenie ogólne** – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. Urz. UE z 2021 r. L 231 z 30.06.2021 r., z późn. zm.),
11. **CST2021** – centralny system teleinformatyczny, w którym rejestruje się i przechowuje w formie elektronicznej dane, zgodnie z art. 72 ust. 1 lit. e rozporządzenia ogólnego,
12. **UE** – Unia Europejska,
13. **WS** – wspólny sekretariat, o którym mowa w art. 46 ust. 2 rozporządzenia Interreg,
14. **Wytyczne KE** – Wytyczne dla państw członkowskich i instytucji wdrażających programy „Ocena ryzyka nadużyć finansowych oraz skuteczne i proporcjonalne środki zwalczania nadużyć finansowych” (EGESIF_14-0021-00 16/06/2014),
15. **Wytyczne w sprawie konfliktu interesów** – zawiadomienie Komisji „Wytyczne dotyczące unikania konfliktów interesów i zarządzania takimi konfliktami na podstawie rozporządzenia finansowego” (Dz. U. UE z 2021 r. C121 z 9.04.2021 r.).

Pojęcia użyte w podręczniku:

1. **Beneficjent** – podmiot lub osoba, która otrzymuje dofinansowanie w projekcie; na potrzeby podręcznika pod pojęciem beneficjenta rozumiemy partnerów wiodących, partnerów projektów i beneficjentów projektów Funduszu Małych Projektów.
2. **Nieprawidłowość** – zgodnie z art. 2 pkt 31 rozporządzenia ogólnego - każde naruszenie prawa, które ma lub może mieć szkodliwy wpływ na budżet Unii. Naruszenie to może wynikać z działania lub zaniechania podmiotu lub osoby.
3. **Nadużycie finansowe** – jakiegokolwiek umyślne działanie lub zaniechanie, które dotyczy:
 - wykorzystania lub przedstawienia fałszywych, nieścisłych lub niekompletnych oświadczeń lub dokumentów, które ma na celu sprzeniewierzenie lub bezprawne zatrzymanie środków z budżetu UE,

- nieujawnienia informacji z naruszeniem szczególnego obowiązku, w tym samym celu,
- niewłaściwego wykorzystania korzyści uzyskanej zgodnie z prawem, w tym samym celu,
- niewłaściwego wykorzystania środków z budżetu UE do celów innych niż te, na które zostały pierwotnie przyznane.²

Nieprawidłowość jest pojęciem szerszym niż nadużycie. Z nadużyciem mamy do czynienia, jeśli niezgodne z prawem działanie/zaniechanie jest świadome i celowe.

We wszystkich państwach członkowskich (z wyjątkiem Danii) nadużycia, które szkodzą interesom finansowym UE, są karane jako przestępstwa kryminalne. Przestępstwem kryminalnym jest również podżeganie i pomoc w popełnieniu nadużycia³.

Najczęstszymi nadużyciami na szkodę budżetu UE są: zmowa przetargowa, konflikt interesów, korupcja, fałszerstwo dokumentów. Poniżej znajduje się wyjaśnienie tych pojęć. Osobny rozdział podręcznika poświęciliśmy konfliktowi interesów, ponieważ KE kładzie szczególny nacisk na konieczność zarządzania ryzykiem konfliktu interesów podczas wykonywania budżetu UE.

4. **Zmowa przetargowa** – to porozumienie, którego celem lub skutkiem jest wyeliminowanie, ograniczenie lub naruszenie w inny sposób konkurencji na rynku.
5. **Konflikt interesów** – sytuacja, gdy bezstronna i obiektywna decyzja związana z wydatkowaniem środków UE jest zagrożona z uwagi interes osobisty tego, kto podejmuje tę decyzję⁴. Konflikt interesów w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego obejmuje każdą sytuację, gdy bezstronność i niezależność osoby, która podejmuje decyzję w związku z postępowaniem, jest zagrożona z uwagi na interes osobisty.⁵ Interes osobisty może obejmować względy rodzinne, emocjonalne, sympatie polityczne lub związki z jakimkolwiek krajem, interes gospodarczy lub jakikolwiek inny.

Informacje o przeciwdziałaniu konfliktowi interesów znajdują się w rozdziale 4.5.

² art. 1 Konwencji sporządzonej na mocy art. K.3 Traktatu o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich

³ [Dyrektywa \(UE\) 2017/1371 – prawnokarna ochrona interesów finansowych UE](#)

⁴ art. 61 rozporządzenia finansowego

⁵ art. 24 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/24/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie zamówień publicznych, uchylającej dyrektywę 2004/18/WE (Dz. U. UE z 2014 r. L 94 z 28.03.2014 r.)

6. **Korupcja** – korupcją jest obiecywanie, proponowanie, wręczanie, żądanie, przyjmowanie przez jakąkolwiek osobę, bezpośrednio lub pośrednio, jakiejkolwiek nienależnej korzyści majątkowej, osobistej lub innej, dla niej samej lub jakiejkolwiek innej osoby, lub przyjmowanie propozycji lub obietnicy takich korzyści w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu funkcji publicznej lub w toku działalności gospodarczej⁶.

Korupcja jest przestępstwem karalnym zgodnie z polskim prawem karnym (art. 228, 229, 230, 231, 271, 296, 299, 302, 305 Kodeksu karnego, t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 11 38 z późn. zm.). W państwach partnerskich programu również stosuje się odpowiednie przepisy krajowe.

Informacje o przeciwdziałaniu korupcji znajdują się w rozdziale 4.6.

7. **Falszerstwo dokumentów** – przerobienie, podrobienie, użycie sfałszowanego dokumentu lub urzędowe poświadczenie nieprawdy co do okoliczności, która ma znaczenie prawne, przez funkcjonariusza publicznego lub inną osobę uprawnioną do wystawienia dokumentu.

Informacje o przeciwdziałaniu fałszerstwu dokumentów znajdują się w rozdziale 4.7.

8. **Organy ścigania** – organy, które wykrywają przestępstwa i ścigają ich sprawców w toku dochodzeń i śledztw. Organami ścigania w Polsce są w szczególności:

- Prokuratura,
- Policja,
- Żandarmeria Wojskowa,
- Centralne Biuro Antykorupcyjne,
- Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
- Straż Graniczna,
- Służba Celno-Skarbowa.

W państwach partnerskich programu organy śledcze są określone przez przepisy krajowe.

⁶ art. 1 ust. 3a ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz.U. z 2022 r. poz. 1900)

3. Zapobieganie nadużyciom

W podręczniku opisaliśmy działania, które służą zapobieganiu nadużyciom zgodnie z tzw. **cyklem zwalczania nadużyć finansowych**. Cykl składa się z czterech elementów:

- **prewencja,**
- **wykrywanie,**
- **korygowanie,**
- **przekazywanie informacji o nadużyciach.**

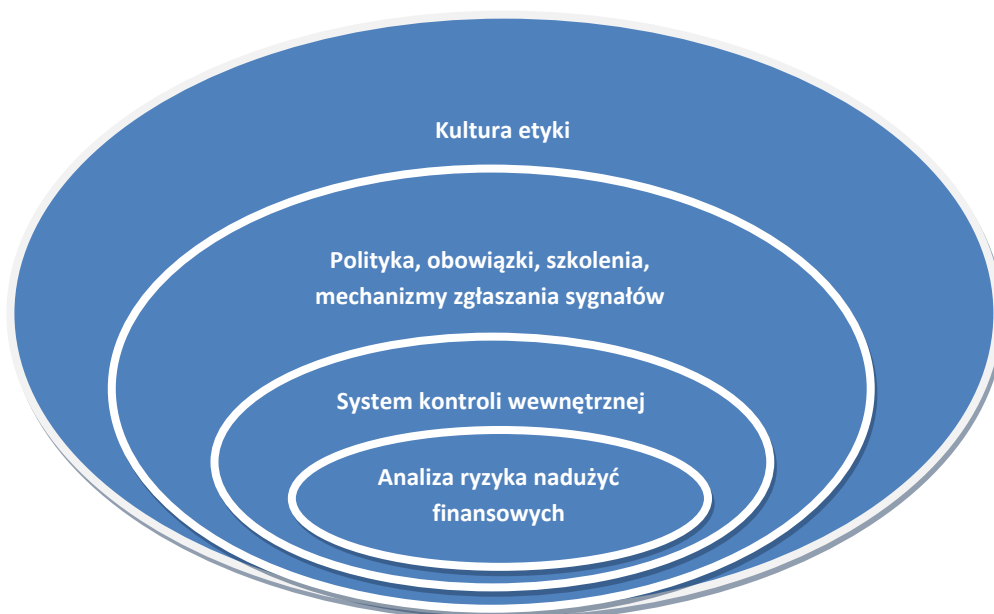
4. Prewencja

Pierwszym elementem cyklu jest prewencja. Jej istotą jest przejrzysty i silny przekaz ze strony instytucji o braku zgody na nieprawidłowości i nadużycia. Prewencja jest ważna, ponieważ łatwiej jest zapobiegać negatywnym zjawiskom, niż naprawić nadszarpniętą reputację.

Prewencja obejmuje działania w obszarach:

- **kultura etyki,**
- **polityka, obowiązki, szkolenia, mechanizmy zgłaszania sygnałów,**
- **system kontroli wewnętrznej,**
- **analiza ryzyka nadużyć finansowych.**

Znaczenie i struktura tych działań zostały zobrazowane na poniższym schemacie, który opracowaliśmy na podstawie wytycznych KE.

4.1. Kultura etyki

Kultura etyki stanowi podstawę zmniejszenia ryzyka wszelkich możliwych nadużyć. Polega na kształtowaniu pożądanych postaw pracowników w instytucjach.

Mechanizmy, które przyczyniają się do rozwoju kultury etyki w programie to:

- **misja,**
- **sygnał z góry,**
- **kodeks postępowania.**

Misja:

Misja jest to idea przewodnia wyrażona w prosty sposób. W zakresie walki z nadużyciami w programie jako Instytucja Zarządzająca przyjęliśmy w następującą misję:

Dążymy do utrzymania najwyższych standardów prawnych, etycznych oraz przestrzegania zasad prawości, obiektywności, odpowiedzialności i rzetelności przez wszystkich uczestników zaangażowanych w realizację programu.

Komunikujemy swoją misję w dokumentach programowych, na spotkaniach programowych oraz poprzez bezpośredni przekaz do osób, które realizują program i projekty.

Sygnał z góry:

Sygnał z góry to ustna lub pisemna informacja z najwyższego szczebla wszystkich instytucji, które wdrażają program oraz projekty, że od personelu i beneficjentów oczekujemy najwyższych standardów etyki. Ten przekaz może mieć formę ustną (np. podczas kontaktów bezpośrednich czy spotkań) i pisemną (w korespondencji elektronicznej czy w informacjach umieszczanych w systemach wewnętrznych, np. w intranecie). Jednocześnie kierujący instytucją powinni reagować na pojawiające się sygnały ostrzegawcze, które mogą dotyczyć nadużyć w programie.

Korzyści z zaangażowania kierowników instytucji to:

- minimalizacja ryzyka wystąpienia nadużycia,
- zwiększenie motywacji pracowników do stosowania norm i regulacji,
- budowanie wizerunku instytucji przejrzystej, profesjonalnej i służącej obywatelom,
- upowszechnienie informacji o niezłomnej postawie pracowników wobec nadużyć,
- wzrost zaufania obywateli do państwa.

Kodeks postępowania:

Kodeks postępowania to przejrzysty kodeks etyki, który powinni przestrzegać wszyscy pracownicy instytucji w programie. Kodeks postępowania wskazuje pożądane wzory zachowań i stosowanie następujących zasad:

- **zasada praworządności** – oznacza wykonywanie obowiązków z zachowaniem najwyższej staranności i przestrzegania prawa;
- **zasada rzetelności** – oznacza sumienne wykonywanie obowiązków z wykorzystaniem wiedzy i umiejętności, w oparciu o prawidłowe ustalenia oraz wykorzystanie informacji wyłącznie do celów służbowych i zgodnie z ich przeznaczeniem;
- **zasada bezstronności** – oznacza równe traktowanie wszystkich wnioskodawców, beneficjentów oraz innych interesantów w sposób pozbawiony jakichkolwiek uprzedzeń, np. ze względu na kolor skóry, płeć, wiek, stan cywilny, pochodzenie etniczne, przekonania polityczne, język, religię, orientację seksualną, niepełnosprawność, reputację, status materialny czy pozycję społeczną;
- **zasada unikania konfliktu interesów** – oznacza nieprzyjmowanie żadnych zobowiązań wynikających z pokrewieństwa, znajomości lub przynależności, które pozostawałyby w sprzeczności z obowiązkami służbowymi. W przypadku zaistnienia konfliktu interesu osoba, której konflikt dotyczy, jest zobowiązana do zgłoszenia tego swojemu przełożonemu i wyłączenia się z działań, które mogą wywołać podejrzenia o stronniczość lub interesowność;
- **zasada profesjonalizmu** – oznacza dbałość o systematyczne podnoszenie kwalifikacji zawodowych, dobrą znajomość aktów prawnych unijnych i krajowych, umiejętność merytorycznego uzasadnienia podjętych decyzji i sposobu postępowania, a także nienaganną współpracę wewnątrz i na zewnątrz instytucji;
- **zasada jawności** – oznacza wykonywanie zadań według procedur i informowanie o sposobie postępowania zainteresowane strony, z zastrzeżeniem ochrony informacji prawnie chronionej;
- **zasada odpowiedzialności** – oznacza gotowość do podejmowania trudnych rozstrzygnięć oraz odpowiedzialności za swoje postępowanie, dzielenie się własnym doświadczeniem i wiedzą, dążenie do wzmacniania wiarygodności instytucji.

W poszczególnych instytucjach mogą istnieć bardziej szczegółowe kodeksy etyki, które regulują zwalczanie korupcji i nadużyć.

 REKOMENDACJA: Uwzględnij w swojej instytucji zasady kultury etyki i kodeksu postępowania opisane w podręczniku.

4.2. Polityka, obowiązki, szkolenia, mechanizmy zgłaszania sygnałów

4.2.1. Polityka antykorupcyjna

Dla krzewienia kultury etyki w zakresie zapobiegania nadużyciom istotne jest przyjęcie – w instytucjach programu – polityki antykorupcyjnej, która obejmuje m.in.:

- procedury prewencyjne/antykorupcyjne, które gwarantują przejrzystość działań tych instytucji, w tym mechanizmy przeciwdziałania przypadkom konfliktu interesów,
- opis zasad postępowania z informacją o możliwych nadużyciach finansowych,
- mechanizmy stosowane w celu zapobiegania nadużyciom w wydatkowaniu publicznych środków finansowych, w tym przy udzielaniu zamówień publicznych.

Przykładowo w ministerstwie właściwym ds. rozwoju regionalnego Rzeczypospolitej Polskiej, w którym usytuowana jest IZ programu, Zarządzeniem Dyrektora Generalnego z dn. 21 września 2020 r. przyjęto Politykę antykorupcyjną. Dokument opisuje przede wszystkim sposób zapobiegania konfliktowi interesów, postępowanie w przypadku oferowania korzyści majątkowej lub osobistej oraz podarunków, sposób informowania o sytuacjach korupcyjnych, postępowanie z zewnętrznymi sygnałami o nadużyciach oraz zakres odpowiedzialności pracowniczej.

 REKOMENDACJA: Rozważ wprowadzenie w swojej instytucji procedur zapobiegania konfliktowi interesów oraz nadużyciom finansowym, które uregulują :

- sposób zachowania pracowników w sytuacji ryzyka korupcyjnego,
- rodzaj nieprawidłowości, które należy zgłaszać,
- sposób zgłaszania,
- osoby/organy, do których należy zgłosić nieprawidłowość,
- ochronę danych osobowych,
- środki ochrony sygnalistów,

- sposób, w jaki zgłoszenia będą badane,
- konsekwencje wobec osób, które dopuściły się nadużycia,
- składanie przez pracowników oświadczeń o zapoznaniu się z ustanowionymi w instytucji przepisami, politykami i procedurami oraz zobowiązanie się do ich przestrzegania.

4.2.2. Podział obowiązków

Istotnym elementem kultury etyki przyjętym w programie jest zasada, że funkcje i zadania wykonywane przez instytucje i ich pracowników są dokładnie określone i rozdzielone. W procesie wydatkowania środków europejskich każdy podmiot ma jasno określone kompetencje, a każda osoba zna swoje obowiązki i zakres odpowiedzialności.

Podział zadań na poziomie programu

Podział zadań instytucji, które wdrażają program, umocowaliśmy w następujących dokumentach:

1. Opis Systemu Zarządzania i Kontroli – dokument opisuje kompetencje poszczególnych instytucji wdrażających program: IZ, IK, WS, kontrolerów.
2. Porozumienia ws. wdrażania programu, jeśli zostały przewidziane pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi, które pełnią funkcje IZ i IK, lub zawartych z państwami trzecimi.
3. Porozumienie ws. utworzenia WS – zgodnie z art. 46 ust. 2 rozporządzenia Interreg, powołaliśmy WS programów. Zawarliśmy Porozumienie w sprawie powierzenia Centrum Projektów Europejskich zadań związanych z realizacją programów Interreg 2021-2027. Zawarliśmy jedno porozumienie ws. utworzenia i zapewnienia funkcjonowania WS dla czterech programów Interreg.
4. Porozumienia ws. powierzenia kontroli pierwszego stopnia – po polskiej stronie wsparcia minister właściwy ds. rozwoju regionalnego, na podstawie art. 46 rozporządzenia Interreg, podpisał porozumienia w sprawie powierzenia działań kontrolnych poszczególnym urzędom wojewódzkim.

Dokumenty te szczegółowo regulują rozdział funkcji poszczególnych instytucji, zakres ich zadań i odpowiedzialności.

Podział zadań na poziomie instytucji

Jeśli dana instytucja pełni więcej niż jedną funkcję, rozdzielenie zadań związanych z tymi funkcjami jest szczególnie istotne, żeby uniknąć konfliktu kompetencji/interesów.

Przykłady:

- Jeśli IZ pełni jednocześnie funkcję beneficjenta projektu, to zapewniamy odpowiednią rozdzielność zadań w strukturze organizacyjnej i w zakresach obowiązków osób odpowiedzialnych za podejmowanie decyzji związanych z funkcją IZ oraz funkcją beneficjenta.
- Jeśli pracownik instytucji podejmuje decyzję o wyborze projektów jako członek lub zastępca członka KM, to nie wykonuje zadań związanych z oceną czy kontrolą projektów.

Zgodnie z wytycznymi ws. konfliktu interesów, instrukcje wykonawcze IZ, kontrolerów, WS przewidują rozdzielność funkcji osób, które wykonują zadania związane z wdrażaniem programu, oraz nakładają na pracowników tych instytucji obowiązek składania oświadczeń o unikaniu konfliktu interesów podczas pełnienia obowiązków.

 REKOMENDACJA: Pamiętaj, żeby zachować przejrzysty podział zadań personelu formalnie zaangażowanego w działania projektowe. Rozważ wprowadzenie obowiązku składania oświadczenia o unikaniu konfliktu interesów (inaczej: deklaracji bezstronności) jako narzędzia, które pomaga zarządzać ryzykiem konfliktu interesów.

Stanowiska wrażliwe

Są to stanowiska związane z zadaniami, których niewłaściwe wykonanie może mieć negatywny wpływ na funkcjonowanie programu. W konsekwencji może to prowadzić do pojawienia się nadużyć finansowych. Niewłaściwe wykonanie obowiązków na stanowisku wrażliwym może obejmować zachowania korupcyjne albo wystąpienie konfliktu interesów.

Zidentyfikowaliśmy stanowiska wrażliwe, które są związane z wykonywaniem zadań w następujących obszarach wdrażania programu:

1. ocena i wybór projektów do dofinansowania,
2. zawieranie, aneksowanie i rozwiązywanie umów o dofinansowanie,
3. weryfikacja wydatków,

4. przeprowadzanie kontroli,
5. odzyskiwanie środków od beneficjenta,
6. poświadczanie wydatków do KE,
7. administrowanie systemem teleinformatycznym,
8. wyłanianie wykonawców w procedurach zamówień publicznych przez beneficjentów.

Mechanizmami kontrolnymi, które stosujemy w programie, żeby zmniejszyć ryzyko nadużyć, w tym korupcji i konfliktu interesów, są m.in.:

1. podpisywanie deklaracji bezstronności, jeżeli proces tego wymaga,
2. stosowanie zasady „dwóch par oczu”, czyli w sposób zapewniający akceptację lub zatwierdzenie danego procesu/dokumentu przez co najmniej dwie osoby, jeżeli proces tego wymaga,
3. weryfikowanie i zatwierdzenie zadań i efektów pracy przez przełożonego,
4. podział zadań i rozdzielność funkcji,
5. szkolenia zwiększające poziom świadomości pracowników.

👍 **REKOMENDACJA:** Rozważ przeprowadzenie w instytucji analizy ryzyka wystąpienia nadużyć, szczególnie korupcji i konfliktu interesów na poszczególnych stanowiskach, które są związane z wdrażaniem programu i projektów. Jeśli zidentyfikujesz stanowiska wrażliwe, sprawdź, czy w procedurach istnieją odpowiednie mechanizmy kontrolne w systemie kontroli wewnętrznej (patrz rozdział 4.3 str. 17).

4.2.3. Szkolenia i podnoszenie świadomości

Szkolenia to kolejny ważny element budowania kultury etyki w instytucjach programu.

Jaka jest rola szkoleń?

- Spełniają rolę budowania świadomości etycznej pracowników.
- Zapobiegają zawężonemu lub błędnemu definiowaniu przez pracowników zjawisk związanych z nadużyciami, np. korupcja = łapówkarstwo czy sygnalista = donosiciel.

Budowanie świadomości etycznej obejmuje następujące działania:

- przeszkolenie pracowników na temat zapobiegania wystąpieniu nadużyć, w tym korupcji i konfliktowi interesów, reagowania w sytuacji wystąpienia takich zdarzeń oraz stosowania rozwiązań adekwatnych do sytuacji,
- udostępnienie na stronach programu katalogu opracowań, publikacji, szkoleń e-learningowych⁷ na temat zapobiegania nadużyciom,
- włączanie tematu etyki i walki z nadużyciami do agendy spotkań grup roboczych, konferencji organizowanych dla instytucji systemu wdrażania, szkoleń dla beneficjentów projektów,
- analizowanie informacji o sygnałach ostrzegawczych oraz upowszechnianie informacji o przypadkach nadużyć w programach dofinansowywanych z funduszy unijnych,
- stała wymiana informacji z innymi programami krajowymi i zagranicznymi dostępnymi kanałami, np. IMS Signals, spotkania Interact i Tesim, poczta elektroniczna, wewnętrzne portale informacyjne, biuletyny elektroniczne itp.

 REKOMENDACJE: Zapewnij pracownikom przeszkolenie z:

- kodeksu etyki,
- podejmowania działań, które służą budowaniu świadomości etycznej,
- rozpoznawania sygnałów o nadużyciu,
- postępowania w przypadku podejrzenia nadużycia.

 Poszerzaj swoją wiedzę w zakresie etyki i walki z nadużyciami poprzez:

- udział w szkoleniach, spotkaniach, warsztatach,
- analizę informacji o nadużyciach,
- lekturę dokumentów i publikacji.

⁷ Np. po polskiej stronie programu na stronie <https://www.cba.gov.pl/pl/antykorupc/4700,Antykorupcja.html> dostępne są publikacje nt. walki z nadużyciami i korupcją. Na stronie <https://szkolenia-antykorupcyjne.edu.pl/> znajduje się platforma e-learningowa, gdzie można bezpłatnie przejść szkolenie z zakresu antykorupcji.

4.2.4. Mechanizmy zgłaszania sygnałów

W programie jako istotny element kultury etyki wdrożyliśmy mechanizmy pozyskiwania informacji o nadużyciach i mechanizmy zgłaszania sygnałów. Opisaliśmy je w rozdziale 7.

4.3. System kontroli wewnętrznej

W celu zapewnienia sprawnego zarządzania funduszami europejskimi, wdrożyliśmy w programie system kontroli wewnętrznej. Ten system jest zgodny z prawem UE i przepisami krajowymi w zakresie:

- stosowania procedur w zakresie organizacji takich systemów kontroli wewnętrznej,
- wyboru projektów,
- dysponowania odpowiednimi środkami w celu zapobiegania, wykrywania, ograniczania nadużyć, w tym konfliktu interesów, i reagowania na nie,
- przeprowadzania kontroli oraz audytów.

System kontroli wewnętrznej to zasady, procedury i mechanizmy kontrolne, które stosujemy w programie, żeby sprawnie zarządzać ryzykiem i zapewnić skuteczną realizację celów.

System opiera się o wyraźnie przypisane zadania danej instytucji i obowiązki poszczególnych pracowników.

System kontroli wewnętrznej w programie obejmuje następujące mechanizmy kontrolne:

1. bieżącą kontrolę wewnątrz instytucji (audyt wewnętrzny, nadzór i weryfikacja realizacji zadań przez przełożonych, weryfikacja dokumentów w oparciu o zasadę „dwóch par oczu”),
2. kontrole projektów,
3. prowadzenie kontroli w oparciu o analizy ryzyka,
4. prowadzenie przez IZ kontroli systemowych, które obejmują ocenę jakości pracy WS i kontrolerów w Polsce,
5. audyty, które obejmują realizację zadań IZ, WS i kontrolerów w całym programie,
6. procedury działań naprawczych w przypadku stwierdzenia uchybień oraz nieprawidłowości,
7. rozdzielenie funkcji w instytucjach, które wdrażają program,

8. zapewnienie ścieżki audytu, czyli zapewnienie pełnej i prawidłowej dokumentacji każdego procesu wydatkowania środków z budżetu UE,
9. bieżącą analizę danych gromadzonych w systemie teleinformatycznym,
10. identyfikowanie stanowisk wrażliwych oraz wprowadzanie mechanizmów kontrolnych w celu eliminowania związanych z nimi ryzyk,
11. samoocenę ryzyk – zarówno ryzyk nadużyć finansowych na szkodę budżetu UE, jak i ryzyk związanych z realizacją programu w ramach kontroli zarządczej instytucji, które wdrażają program,
12. monitorowanie wdrożenia ustaleń z kontroli zewnętrznych w programie,
13. system zgłaszania i rozpatrywania informacji o podejrzeniu nadużycia.

Przykładowe słabości systemu kontroli wewnętrznej, które mogą sprzyjać wystąpieniu nadużyć w instytucji, to braki związane m. in. z:

1. nadzorem i przeglądem,
2. rozdzieleniem obowiązków,
3. wielopoziomowym systemem zatwierdzania dokumentów, w tym zatwierdzaniem przez kierownictwo,
4. audytem wewnętrznym i kontrolami systemu.

👍 **Rekomendacja:** Rozważ przegląd funkcjonowania kontroli wewnętrznej w swojej instytucji i wdrożenie mechanizmów kontrolnych w przypadku zidentyfikowania wymienionych braków.

4.4. Analiza ryzyka nadużyć finansowych na szkodę budżetu UE

Kluczowym elementem systemu kontroli wewnętrznej jest zarządzanie ryzykiem. Aby wzmocnić ochronę budżetu unijnego, przeprowadzamy w programie analizę ryzyk nadużyć finansowych, które mogłyby wiązać się ze szkodą dla budżetu UE.

Kto przeprowadza analizę ryzyka?

Do przeprowadzania analizy ryzyka powołaliśmy zespół ds. samooceny ryzyka. Możemy poprosić IK i WS o wkład do analizy ryzyka. Zaangażowanie tych instytucji pomoże nam w prawidłowym zidentyfikowaniu i oszacowaniu ryzyk. Jest to istotne wobec stale zachodzących zmian w perspektywie wdrażania programu i realizacji poszczególnych projektów. Zmiany mogą dotyczyć okoliczności zewnętrznych o charakterze legislacyjnym,

ekonomicznym czy politycznym. Przykładowo w konsekwencji pandemii wirusa COVID19 i agresji Rosji na Ukrainę wystąpiły nadzwyczajne ryzyka nieprawidłowości i nadużyć.

Do zakresu zadań zespołu - poza samooceną ryzyk - należy:

1. prowadzenie rejestru wykrytych/zgłoszonych nadużyć finansowych,
2. wskazywanie obszarów, które powinna objąć kontrola systemowa, jeżeli taka potrzeba będzie wynikała z analiz,
3. przegląd mechanizmów zgłaszania nadużyć,
4. formułowanie rekomendacji co do tematyki i zakresu szkoleń oraz innych działań informacyjnych.

Jak często jest przeprowadzana analiza ryzyka?

Przeprowadzamy analizę ryzyka (inaczej: samoocenę ryzyka), co do zasady, raz do roku. W uzasadnionych przypadkach, gdy poziom ryzyka jest bardzo niski oraz jeśli nie zidentyfikujemy żadnego przypadku próby nadużycia finansowego w danym roku, możemy przeprowadzić analizę ryzyka raz na dwa lata. Jeśli pojawią się w programie nowe ryzyka, możemy przeprowadzić analizę wcześniej niż po upływie roku od poprzedniej samooceny.

Metodologia

Analiza ryzyka polega na:

1. zidentyfikowaniu ryzyka danego typu nadużycia finansowego oraz określeniu prawdopodobieństwa wystąpienia takiego ryzyka i jego wpływu na realizację programu,
2. zidentyfikowaniu instrumentów zarządzania ryzykami w programie,
3. ocenie skuteczności instrumentów zarządzania ryzykami.

Zespół do analizy ryzyka wykorzystuje narzędzie do samooceny, które opracowała KE. Jest to załącznik nr 1 do wytycznych Komisji.

Narzędzie do samooceny pozwala na zidentyfikowanie ryzyka nadużyć na wszystkich etapach wdrażania programu, tj. na etapach:

1. naboru wniosków o dofinansowanie,
2. realizacji projektów przez beneficjentów, w tym w szczególności w zakresie udzielania zamówień publicznych,
3. refundacji wydatków/rozliczenia zaliczki,

4. udzielania zamówień publicznych przez instytucje programu (zamówienia bezpośrednie).

W procesie analizy ryzyka zespół ds. samooceny uwzględni w szczególności:

- sprawozdania z audytów i kontroli zewnętrznych przeprowadzonych w badanym okresie,
- wyniki kontroli własnych,
- zgłoszenia nadużyć,
- wyniki analizy ryzyka przekazane przez instytucje programu, które są zobowiązane do przeprowadzania analizy ryzyka na swoim poziomie.

Po zakończeniu analizy ryzyka przekazujemy wnioski i ewentualne rekomendacje z tej analizy do WS, IK i kontrolerów, żeby pracownicy tych instytucji zapoznali się z ustaleniami.

4.5. Przeciwdziałanie konfliktowi interesów

Dążymy do tego, żeby wszystkie decyzje związane z wdrażaniem programu były podejmowane w sposób transparentny, obiektywny i bezstronny, zapewniający równe traktowanie beneficjentów. Jednakże mogą pojawiać się sytuacje, w których bezstronność i obiektywizm pracownika mogą zostać zachwiane poprzez wystąpienie konfliktu interesów.

Co to jest konflikt interesów?

Konflikt interesów istnieje wówczas, gdy bezstronne i obiektywne pełnienie funkcji podmiotu lub osoby upoważnionej do działań finansowych jest zagrożone z uwagi na jakiegokolwiek interesy osobiste. Oznacza to, że konflikt interesów wystąpi, gdy pracownik, który podejmuje decyzję związaną z wydatkowaniem środków UE lub uczestniczy w przygotowaniu tej decyzji, ma lub może mieć osobisty interes w sposobie załatwienia sprawy. Mogą to być względy rodzinne, emocjonalne, sympatie polityczne lub związki z jakimkolwiek krajem czy interes gospodarczy. Do konfliktu dochodzi nie tylko wtedy, gdy pracownik w danej sprawie działa w osobistym interesie, ale także gdy istnieje podejrzenie, że interes osobisty przeważa nad troską o interes publiczny (tzw. postrzegany konflikt interesów).

Podejmowanie jakichkolwiek działań, które mogą spowodować powstanie konfliktu interesów na szkodę Unii, jest zakazane⁸.

Zakaz ten:

- obejmuje wszystkie podmioty upoważnione do działań finansowych w wykonaniu budżetu unijnego i osoby, które np. decydują w sprawie wyboru projektów czy wykonawców, przygotowują, podpisują lub akceptują dokumenty związane z wydatkami (np. fakturę, listę sprawdzającą lub informację pokontrolną),
- dotyczy działań przygotowawczych, oceny wniosków o dofinansowanie, wyboru projektów, audytu i kontroli oraz realizacji projektu, np. przy wyborze wykonawców w zamówieniach publicznych.

⚠ UWAGA! Konfliktu interesów nie należy utożsamiać z korupcją. Korupcja zazwyczaj wymaga porozumienia pomiędzy co najmniej dwoma partnerami oraz pewnego rodzaju korzyści. Konflikt interesów powstaje, gdy dana osoba ma możliwość przedłożenia interesu prywatnego nad obowiązki zawodowe. Dana osoba nie musi odnieść korzyści.

Zapobieganie konfliktowi interesów

Działania, które służą zapobieganiu konfliktowi interesów, to m.in.:

1. stosowanie zasady „dwóch par oczu”,
2. zobowiązanie pracowników do bezzwłocznego poinformowania bezpośredniego przełożonego o możliwości wystąpienia konfliktu interesów,
3. składanie przez pracowników instytucji oświadczeń o braku konfliktu interesu przy wykonywaniu swoich obowiązków, jeżeli proces tego wymaga,
4. składanie innych oświadczeń wynikających z prawa krajowego, np. po polskiej stronie wsparcia obowiązuje składanie oświadczeń, o których mowa w art. 56 ustawy Prawo zamówień publicznych, oraz wyłączenie z prowadzenia postępowania o udzielenie zamówienia publicznego osób, których dotyczy konflikt interesów,
5. zapewnienie rozdzielenia funkcji w instytucji,
6. podnoszenie świadomości pracowników w zakresie zapobiegania konfliktowi interesów poprzez uczestniczenie w szkoleniach, spotkaniach, konferencjach,

⁸ art. 61 rozporządzenia finansowego

grupach roboczych czy zapoznawanie się z publikacjami, dokumentami lub materiałami,

7. wydanie kodeksu postępowania, który będzie miał zastosowanie do wszystkich aspektów pracy, zwłaszcza w obszarach obejmujących kontakty ze społeczeństwem, środkami finansowymi lub podejmowanie decyzji, w których niezbędne jest sprawiedliwe traktowanie wszystkich podmiotów.

 REKOMENDACJA: Przeanalizuj, czy wprowadziłeś już w swojej instytucji działania w celu zapobiegania konfliktowi interesów.

Oświadczenia o braku konfliktu interesów

Mechanizmem zapobiegania konfliktowi interesów na każdym etapie wdrażania programu jest składanie przez osoby, które wykonują zadania związane z wydatkowaniem środków europejskich, oświadczeń o braku konfliktu interesów (inaczej: deklaracji lub oświadczeń o bezstronności).

Kto i kiedy składa oświadczenie o braku konfliktu interesów?

Jeśli w instytucji istnieje wymóg złożenia oświadczenia, to należy zrobić to niezwłocznie, aby chronić dany proces i daną osobę.

Oświadczenia o braku konfliktu interesów podpisujemy w momencie, kiedy znamy podmioty uczestniczące w danym procesie np.:

- osoby, które oceniają wniosek o dofinansowanie, składają oświadczenie przed rozpoczęciem oceny,
- członkowie KM składają oświadczenie przed rozpoczęciem obrad komitetu,
- członkowie komisji odwoławczych, które rozpatrują odwołania wnioskodawców od wyników oceny projektów, składają oświadczenie przed rozpoczęciem obrad,
- członkowie komisji przetargowej w zamówieniach publicznych składają oświadczenie po zapoznaniu się z listą podmiotów, które złożyły ofertę,
- pracownicy WS, kontrolerzy, członkowie zespołów przeprowadzających kontrole systemowe, osoby zatwierdzające wydatki do KE i audytorzy składają oświadczenie o bezstronności wobec beneficjentów, których dotyczą zadania kontrolne wykonywane przez tych pracowników.

Zakres oświadczenia o braku konfliktu interesów

Oświadczenie o braku konfliktu interesów uwzględnia:

- definicję konfliktu interesów,
- odwołanie się do wymogów, które obowiązują osobę, która składa oświadczenie, w zakresie konfliktu interesów (np. kodeks postępowania lub etyki, regulamin),
- sankcje za złożenie fałszywego oświadczenia.

Osoba, która składa oświadczenie, deklaruje:

- czy według jej wiedzy znajduje się ona w pozornym, potencjalnym lub rzeczywistym konflikcie interesów związanym z danym procesem (np. postępowaniem o udzielenie zamówienia),
- czy istnieją okoliczności, które mogłyby stawiać ją w pozornym, potencjalnym lub rzeczywistym konflikcie interesów w najbliższej przyszłości,
- że zobowiązuje się do wyłączenia z dalszych działań i zgłoszenia niezwłocznie każdego potencjalnego konfliktu interesów w przypadku wystąpienia jakichkolwiek okoliczności, które mogą prowadzić do takiego wniosku.

Występowanie konfliktu interesów samo w sobie nie jest niezgodne z prawem. Sprzeczne z prawem jest branie udziału w danym procesie, gdy konflikt interesów występuje.

REKOMENDACJE:

- Ujawnij każdy potencjalny konflikt interesów przed rozpoczęciem realizacji danego procesu!
- Zanalizuj okoliczności i zdecyduj, czy faktycznie występuje konflikt interesów!
- Podejmij odpowiednie środki, żeby zapobiec konfliktowi interesów!

Weryfikacja oświadczeń

W programie wprowadziliśmy mechanizm weryfikacji oświadczeń o braku konfliktu interesów oraz badania powiązań osób i podmiotów zaangażowanych w wydatkowanie środków funduszy europejskich.

Kto weryfikuje oświadczenia składane w programie?

- WS weryfikuje oświadczenia członków KM i ekspertów zewnętrznych, którzy oceniają wnioski o dofinansowanie.
- Osoba, która przeprowadza kontrolę systemową, weryfikuje oświadczenia członków komisji odwoławczych, które rozpatrują odwołania wnioskodawców od wyników oceny projektów.
- Osoba, która przeprowadza kontrolę systemową lub audyt systemu, weryfikuje oświadczenia pracowników WS i kontrolerów.
- IA weryfikuje oświadczenia członków zespołów kontroli systemowych i osób zatwierdzających wydatki do KE.
- Kontrolerzy podczas weryfikacji wydatków związanych z zamówieniem publicznym weryfikują oświadczenia pracowników zamawiającego składane przy udzielaniu tego zamówienia.

Oświadczenia weryfikujemy m.in. w oparciu o dostępne bazy danych, rejestry (np. KRS), dane zgromadzone w systemie teleinformatycznym.

Po polskiej stronie programu do weryfikacji powiązań wykorzystujemy aplikację SKANER, specjalną funkcjonalność CST2021.

Jakie są konsekwencje stwierdzenia konfliktu interesów?

Samo pojawienie się konfliktu interesów nie stanowi nadużycia. Natomiast nadużyciem jest zaniechanie powiadomienia o konflikcie interesów przełożonego i wyłączenia z wykonywania zadań osób, w stosunku do których konflikt ten istnieje.

REKOMENDACJA:

- Jeśli stwierdzisz ryzyko konfliktu interesów podczas wykonywania zadań, poinformuj o tym swojego przełożonego.
- Przełożony potwierdza na piśmie, czy faktycznie istnieje konflikt interesów.
- Jeśli istnieje konflikt interesów, przełożony zapewnia, że osoba, której konflikt dotyczy, wyłączy się z dalszych działań.

Instytucja uprawniona do weryfikacji powiązań przeanalizuje – w kontekście przepisów prawa, zasad programu i mającej zastosowanie procedury – konsekwencje stwierdzenia każdego konfliktu interesów, który nie został zgłoszony.

👍 **UWAGA!** Konsekwencjami wykrycia niezgłoszonego konfliktu interesów mogą być:

- unieważnienie wyboru projektu do dofinansowania i ponowne skierowanie go do oceny, jeśli wymagają tego procedury,
- unieważnienie postępowania o udzielenie zamówienia publicznego,
- unieważnienie umów/porozumień,
- zawieszenie płatności,
- nałożenie korekty finansowej,
- odzyskanie wypłaconych środków,
- zgłoszenie popełnienia przestępstwa polegającego na składaniu fałszywych oświadczeń.

Konflikt interesów w zamówieniach publicznych

Konflikt interesów w zamówieniach publicznych występuje, gdy osoba, która działa w imieniu instytucji zamawiającej, ma bezpośrednio lub pośrednio interes osobisty, który może zagrażać jej bezstronności i niezależności w związku z prowadzonym postępowaniem o udzielenie zamówienia publicznego. Dotyczy to osób, które:

- biorą udział w prowadzeniu postępowania o udzielenie zamówienia publicznego,
- mogą wpłynąć na wynik tego postępowania.⁹

👍 **REKOMENDACJA:** Aby zapewnić równe traktowanie wykonawców i nie dopuścić do zakłócenia konkurencji w toku postępowania o udzielenie zamówienia publicznego:

- zapobiegaj konfliktowi interesów,
- rozpoznaj konflikt interesów,
- wprowadź działania prowadzące do usunięcia konfliktu interesów i jego skutków!

👍 **REKOMENDACJA:** Przy analizie, jakie podjąć kroki, żeby skutecznie

⁹ art. 24 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/24/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie zamówień publicznych, uchylającej dyrektywę 2004/18/WE

przeciwdziałać konfliktowi interesów i jego skutkom, weź pod uwagę:

- wielkość organizacji,
- wartość realizowanego projektu,
- ryzyko narażenia na sytuację konfliktu interesów.

👍 **REKOMENDACJA:** Rozważ wprowadzenie mechanizmów kontrolnych, które uregulują zarządzanie konfliktem interesów, np.:

- składanie oświadczeń o bezstronności przy wykonywaniu obowiązków,
- przeprowadzenie szkoleń i inne formy podnoszenia świadomości pracowników nt. konfliktu interesów,
- zasady postępowania w przypadku wystąpienia konfliktu interesów,
- odpowiedzialność za celowe zatajenie informacji lub nieetyczne działanie związane z wystąpieniem konfliktu interesów.

Polskie prawo zamówień publicznych nakłada na zamawiającego obowiązek wyłączenia z postępowania o udzielenie zamówienia publicznego osób, wobec których istnieją wątpliwości co do ich bezstronności¹⁰.

⚠️ **UWAGA!** W projektach dofinansowywanych z funduszy wspólnotowych wydatki kwalifikowalne muszą być ponoszone z zachowaniem zasady uczciwej konkurencji, efektywności, jawności, przejrzystości oraz równego traktowania wykonawców. Kontroler weryfikuje wydatki poniesione na realizację projektów, w tym prawidłowość udzielenia zamówienia publicznego. Kontroler uzna wydatek za niekwalifikowalny, jeżeli stwierdzi powiązania, które budzą wątpliwości co do zachowania wymienionych zasad, a beneficjent nie przedstawi wyjaśnienia jednoznacznie potwierdzającego przestrzeganie tych zasad.

Przykłady wystąpienia konfliktu interesów przy realizowaniu zamówień publicznych w projektach:

¹⁰ art. 56 w zw. z art. 17 Prawa zamówień publicznych, Dz. U. z 2022 r., poz. 1710 z późn. zm.

- 1) Członek komisji przetargowej stwierdza, że o zamówienie publiczne ubiega się firma, w której organach zasiada jego współmałżonek (lub inna osoba krewna czy powinowata) – jest konflikt interesów, członek komisji przetargowej powinien wyłączyć się z prac komisji i zostać zastąpiony inną osobą.
- 2) Osoba, która przygotowywała zamówienie publiczne w dziale transportu danej instytucji, przeszła do działu zamówień i została powołana do komisji przetargowej – jest konflikt interesów, osoba ta powinna wyłączyć się z prac komisji i zostać zastąpiona inną osobą.
- 3) W zamówieniu publicznym organizowanym w małej miejscowości wpłynęła jedna oferta od jedynej w okolicy dostawcy danych usług/towarów. Kierownik zamawiającego stwierdza, że ofertę złożyła firma, w której organach zasiada jego teść (lub inna osoba krewna czy powinowata). Kierownik wyłącza się z podejmowania decyzji w sprawie wyboru wykonawcy. Komisja przetargowa w dokumentach zaświadcza, że zamówienie zostało przeprowadzone zgodnie z wymogami prawa i decyzja o wyborze nie została obciążona konfliktem interesów.
- 4) Kierownik zamawiającego ogłosił zamówienie publiczne i powołał komisję przetargową. Następnie sam złożył ofertę w postępowaniu. Komisja wybrała jego ofertę jako najkorzystniejszą. Następnie kierownik zamawiającego działając jako wykonawca (osoba fizyczna) w tym zamówieniu zawarł umowę o świadczenie usług ze swoją instytucją. Przy zawarciu umowy instytucję reprezentowała matka kierownika działając jako członek rady nadzorczej. WS w trakcie weryfikacji wydatków stwierdził konflikt interesów i uznał całość wydatków związanych z tym zamówieniem za niekwalifikowalne.

Przeciwdziałanie konfliktowi interesów w zamówieniach publicznych

Każdą sytuację wystąpienia lub podejrzenia konfliktu interesów należy przeanalizować indywidualnie.

👍 **REKOMENDACJA:** Jeśli stwierdziłeś konflikt interesów, wprowadź następujące kroki w zależności od etapu postępowania.

- Omów okoliczności faktyczne z osobą, której konflikt interesów dotyczy, aby wyjaśnić sytuację.
- Wyłącz z postępowania o udzielenie zamówienia osobę, której konflikt

interesów dotyczy, bez względu na to, czy ta osoba jest pracownikiem czy ekspertem zewnętrznym. Wyłącz pracownika lub eksperta z postępowania nie tylko w przypadku, gdy istnieje rzeczywisty konflikt interesów, ale też w każdym przypadku, w którym masz wątpliwości co do bezstronności danej osoby. W wyjątkowych przypadkach wyłączenie pracownika lub eksperta może być niemożliwe z powodu braku zasobów kadrowych. Wtedy dopilnuj, żeby decyzja w sprawie zamówienia była przejrzysta. Określ granice wkładu pracownika/eksperta w postępowanie oraz zagwarantuj, że ostateczna decyzja jest obiektywna i bezstronna oraz zapewnia równe traktowanie wykonawców.

- Wprowadź zmianę podziału obowiązków i zakresu odpowiedzialności personelu.
- Unieważnij postępowanie o udzielenie zamówienia, jeśli zidentyfikowałeś konflikt interesów po zakończeniu postępowania.

👍 **UWAGA!** W przypadku stwierdzenia konfliktu interesów w zamówieniach publicznych KE nakazuje nałożenie korekty finansowej w wysokości 100%, czyli na najwyższym poziomie bez możliwości obniżenia tej korekty. Oznacza to, że jeśli kontroler w trakcie weryfikacji wydatków zamówienia publicznego stwierdzi wystąpienie konfliktu interesów, to cały wydatek uzna za niekwalifikowalny.

4.6. Przeciwdziałanie korupcji

Z korupcją mamy do czynienia zawsze wtedy, gdy ktoś wykorzystuje swoją funkcję lub pozycję, żeby zaspokoić czyjeś oczekiwania, a w zamian za to otrzymuje jakieś nienależne korzyści. W szczególności dotyczy to funkcjonariuszy publicznych i osób podejmujących decyzje związane z wydawaniem środków publicznych.

Korzyść majątkową stanowią rzeczy, świadczenia, prawa majątkowe. Może nią być np. darowizna, zwolnienie z długu, zawarcie korzystnej umowy, wygranie przetargu, udzielenie pożyczki na korzystnych warunkach. Są to dobra, których wartość można wyrazić w pieniądzu.

Z kolei korzyść osobista ma charakter niematerialny, zaspokaja niematerialne potrzeby. Może nią być np. awans czy ograniczenie obowiązków zawodowych, odznaczenie państwowe, przyjęcie na praktykę lub wysłanie na zagraniczne stypendium.

Najczęściej spotykane działania o charakterze korupcyjnym:

- przekupstwo (łapownictwo); w kodeksach karnych są dwie jego odmiany: bierna – otrzymanie korzyści i czynna – proponowanie komuś korzyści,
- wykorzystywanie środków budżetowych i majątku publicznego do celów prywatnych lub osobistych korzyści,
- płatna protekcja,
- nieprawidłowości dotyczące udzielania zamówień publicznych, zawierania kontraktów, przyznawania koncesji czy decyzji sądów,
- uchylanie się przed obowiązkiem podatkowym czy celnym,
- świadome niezgodne z prawem dysponowanie środkami z budżetu państwa i majątkiem, który jest dobrem publicznym,
- faworyzowanie.

 REKOMENDACJA:

- Poznaj formy korupcji!
- Staraj się rozpoznawać przesłanki korupcji!
- Poznaj i stosuj prawidłowe zasady zachowania w sytuacji korupcjogennej!

 REKOMENDACJE:

- Rozważ wprowadzenie polityki antykorupcyjnej, która będzie zawierała:
 - mechanizmy zgłaszania nieprawidłowości i nadużyć finansowych,
 - procedury w zakresie postępowania pracownika w sytuacji otrzymania propozycji korupcyjnej,
 - zasady przyjmowania prezentów.
- Promuj działania antykorupcyjne wśród swoich pracowników!
- Zapewnij pracownikom szkolenia z etyki i walki z korupcją!
- Poszerzaj swoją wiedzę na temat walki z korupcją!

4.7. Przeciwdziałanie fałszerstwu dokumentów

Fałszowanie dokumentów jest najczęstszym nadużyciem na szkodę budżetu UE, dlatego ryzyko wystąpienia tego typu przestępstwa w projektach jest bardzo wysokie. To ryzyko występuje na każdym etapie wdrażania programu. Może ono dotyczyć dokumentacji składanej:

- przy ubieganiu się o dofinansowanie,
- przy wnioskach o płatność,
- w trakcie postępowania o udzielenie zamówienia publicznego i w czasie realizacji tego zamówienia.

Dlatego też wszystkie osoby, które weryfikują dokumenty składane przez wnioskodawców, beneficjentów czy wykonawców, zwracają szczególną uwagę na możliwe symptomy fałszerstwa i wiedzą, jak na nie zareagować.

Fałszowanie dokumentów obejmuje m.in.:

- składanie fałszywych oświadczeń, np. o niezaleganiu z płatnościami należnych podatków,
- przedłożenie fałszywego dokumentu potwierdzającego realizację działania w projekcie, np. fałszywa lista uczestników szkolenia,
- podrobienie podpisu na dokumencie,
- przerobienie dokumentu, np. cyfry, liczby czy daty na fakturze.

REKOMENDACJE:

- Podejmuj działania, żeby przeciwdziałać i wykrywać fałszowanie dokumentów!
- Zapewnij swoim pracownikom szkolenia z zakresu identyfikowania sfalszowanych dokumentów!
- Rozważ wprowadzenie list sprawdzających do weryfikacji dokumentów i procedur postępowania w sytuacji stwierdzenia fałszerstwa.

REKOMENDACJE:

- Poznaj i stosuj wewnętrzne regulacje, które dotyczą kontroli dokumentów, w tym listy sprawdzające i procedury postępowania w sytuacji zidentyfikowania przypadków nierzetelnych lub sfalszowanych dokumentów!

- Poszerzaj swoją wiedzę nt. identyfikacji sfałszowanych dokumentów poprzez udział w szkoleniach, zapoznanie się z publikacjami, np. podręcznikiem wydanym przez OLAF pt. „Wykrywanie podrobionych dokumentów w dziedzinie działań strukturalnych praktyczny przewodnik dla instytucji zarządzających”!

5. Wykrywanie nadużyć finansowych

Techniki prewencyjne są zaporą przed wszelkimi nadużyciami. Jednak nie zapewniają absolutnej pewności, że nadużycie nie wystąpi. Dlatego w programie ustanowiliśmy system zarządzania i kontroli oraz mechanizmy wspomagające wykrywanie nadużyć.

Do takich mechanizmów należą:

- kontrole systemowe i kontrole projektów,
- audyty operacji i audyty systemu,
- mechanizmy wspierające system zarządzania i kontroli.

5.1. Kontrole

W programie prowadzimy następujące kontrole:

- 1) kontrole systemowe, które służą sprawdzeniu prawidłowości wykonania powierzonych zadań związanych z realizacją programu;
- 2) kontrole projektów/wydatków, które polegają na sprawdzeniu zgodności wydatków z przepisami prawa, programem, zasadami krajowymi i unijnymi oraz umową o dofinansowanie projektu lub decyzją o dofinansowaniu projektu, przy czym kontrole te obejmują w szczególności:
 - a) weryfikację składanego przez beneficjenta wniosku o płatność,
 - b) kontrole w miejscu realizacji projektu lub w siedzibie podmiotu kontrolowanego,
 - c) kontrole przestrzegania zasad udzielania pomocy publicznej oraz stosowania właściwych procedur dotyczących udzielania zamówień publicznych,
 - d) kontrole krzyżowe, które służą zapewnieniu, że wydatki ponoszone w projektach nie są podwójnie finansowane:
 - w ramach jednego programu,

- z kilku różnych funduszy lub instrumentów wsparcia Unii Europejskiej lub z tego samego funduszu w ramach co najmniej dwóch programów, w przypadku których instytucja zarządzająca została ustanowiona na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
 - w ramach programu i innego programu finansowanego z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego lub Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury,
- e) kontrole na zakończenie realizacji projektu, które polegają na sprawdzeniu kompletności dokumentów i zapewniają właściwą ścieżkę audytu, o której mowa w art. 69 ust. 6 rozporządzenia ogólnego, w odniesieniu do zrealizowanego projektu,
- f) kontrole trwałości, które służą zapewnieniu, że w okresie 5 lat od płatności końcowej na rzecz beneficjenta nie zaszły istotne zmiany, które wpływają na charakter projektu, jego cele lub warunki wdrażania, co mogłoby doprowadzić do naruszenia pierwotnych założeń projektu.

5.1.1. Kontrole projektów

Przeprowadzanie w programie kontroli na mocy art. 46 rozporządzenia Interreg jest obowiązkiem państw członkowskich. Mogą one przekazać uprawnienia do przeprowadzania kontroli wybranym przez siebie podmiotom. Nadal jednak są odpowiedzialne za realizację tych zadań.

Po stronie polskiej programu minister właściwy ds. rozwoju regionalnego powierzył prowadzenie zadań kontrolera urzędom wojewódzkim.

Przed rozpoczęciem weryfikacji kontroler podpisuje oświadczenie, w którym stwierdza, że jest bezstronny w stosunku do kontrolowanego projektu oraz nie będzie ujawniał żadnych związanych z nim informacji, o których dowiedział się w związku z czynnościami kontrolnymi.

W trakcie kontroli projektu kontroler weryfikuje, czy:

- towary i usługi współfinansowane w ramach projektów zostały dostarczone,
- wydatki zostały faktycznie poniesione,

- wydatki i działania w projekcie są prawidłowe, tzn. zgodne z prawem, ze szczegółowymi wymaganiami dokumentów programowych, zasadami unijnymi i krajowymi oraz umową o dofinansowanie.

Dobłą praktyką w procesie weryfikacji jest, żeby kontroler:

- uwzględniał wyniki kontroli instytucji spoza obszaru wdrażania,
- zachował zasadę „dwóch par oczu”.

Wspólne zasady kontroli

W programie wprowadziliśmy wspólne zasady kontroli dla kontrolerów z art. 46 rozporządzenia Interreg. Zasady te obowiązują kontrolerów państw uczestniczących w programie. W ten sposób dbamy o spójne podejście i prawidłowy przebieg procesów kontrolnych w całym programie. Stworzenie wspólnych ram działania i procedur sprawia, że ryzyko nieprawidłowości i nadużyć jest mniejsze.

5.1.2. Kontrole systemowe

Państwa członkowskie są odpowiedzialne za kontrolę wydatków na swoim terytorium. Jeśli powierzyły zadania kontrolne innym podmiotom, weryfikują prawidłowość wykonania powierzonych zadań w trakcie kontroli systemowych.

Po polskiej stronie wsparcia przeprowadzamy kontrole systemowe u kontrolerów i w WS. Podczas kontroli systemowych sprawdzamy poprawność stosowania procedur i skuteczność mechanizmów kontrolnych w tych instytucjach. Kontrole systemowe pozwalają też wychwycić ewentualne problemy kadrowe. Przykładowo wysoka rotacja kadr lub brak przeszkolenia, zwłaszcza nowych pracowników, podnoszą ryzyko wystąpienia korupcji.

Kontrolerzy i WS opisują w swoich procedurach wewnętrznych proces postępowania z nieprawidłowościami i nadużyciami. Pracownicy ww. instytucji znają i stosują te procedury.

5.2. Audyt

IA jest odpowiedzialna za przeprowadzanie audytów systemu i audytów operacji, żeby poświadczyć Komisji, że:

- system zarządzania i kontroli programu funkcjonuje skutecznie,
- wydatki przedłożone Komisji w zestawieniu wydatków są zgodne z prawem i prawidłowe.

W oparciu o wyniki prac audytowych IA sporządza i przedkłada Komisji roczną opinię audytową i roczne sprawozdanie z kontroli. W dokumentach IA podsumowuje ustalenia z audytów i opisuje:

- analizę ewentualnych błędów/uchybień w systemach wraz z proponowanymi i zrealizowanymi działaniami naprawczymi,
- wyniki audytów operacji oraz korekty finansowe zastosowane przez instytucje programu w odniesieniu do ewentualnych nieprawidłowości wykrytych przez IA w tych operacjach.

W przypadku sformułowania przez IA zaleceń lub rekomendacji dotyczących usprawnień dla udoskonalenia systemu zarządzania i kontroli w programie, instytucje systemu wdrażania niezwłocznie podejmują działania naprawcze.

5.3. Mechanizmy wspomagające system kontroli

Mechanizmami wspierającymi system kontroli w programie są:

- **wymiana informacji o nadużyciach,**
- **wykwalifikowany personel,**
- **sygnały ostrzegawcze,**
- **analiza danych.**

5.3.1. Wymiana informacji o nadużyciach

IZ i IK na bieżąco przekazują sobie wzajemnie informacje o:

- wystąpieniu bądź podejrzeniu wystąpienia nieprawidłowości na terenie danego państwa,
- podejrzeniu nadużycia finansowego przez beneficjenta, który ma siedzibę na terytorium danego państwa,
- środkach zaradczych lub korygujących możliwych do podjęcia w danej sytuacji.

Źródłem informacji o nieprawidłowościach i nadużyciach mogą być również:

- zawiadomienia przekazane przez organy ścigania,
- informacje prasowe,
- zawiadomienia przekazywane przez osoby prywatne, w tym anonimowe.

5.3.2. Wykwalifikowany personel

Pracownicy, którzy wykonują zadania kontrolne, posiadają doświadczenie zawodowe oraz znają zasady kontroli w programie. Ponadto cechuje ich **myślenie krytyczne**. Oznacza to, że zachowują **zdrowy sceptycyzm** i biorą pod uwagę ryzyko, że uzyskane informacje mogą być mylące i nieprawdziwe. Nadużycia są działaniami umyślnymi, przez co są trudniejsze do wykrycia niż nieprawidłowości. Osoby, które popełniają nadużycia, starają się, żeby nie zostały wykryte. Dlatego też kontrolujący są świadomi, gdzie można doszukać się sygnałów ostrzegawczych o potencjalnych nadużyciach finansowych i jak na nie reagować.

REKOMENDACJE:

- Bądź wyczulony na sygnały potencjalnie nieuczciwej działalności i niezwłocznie reaguj na nie!
- Stosuj wewnętrzne procedury postępowania w przypadku podejrzenia lub wykrycia nieprawidłowości i nadużycia!
- Uczestnicz w szkoleniach na temat etyki lub walki z nadużyciami!
- Wykorzystuj do działań kontrolnych otrzymywane informacje o wynikach kontroli, audytów i analiz ryzyka nadużyć!

5.3.3. Sygnały ostrzegawcze

Sygnały ostrzegawcze, inaczej określane jako czerwone flagi, są to okoliczności, które mogą wskazywać na nieuczciwe zachowanie. W przypadku wystąpienia takich okoliczności konieczna jest natychmiastowa reakcja i ustalenie, jakie dalsze działania należy podjąć. Przesłanki nadużyć mogą występować w szczególności w takich obszarach, jak zamówienia publiczne czy obliczanie kosztów pracy.

 REKOMENDACJA: Jeżeli w trakcie realizacji programu natrafisz na nowy sygnał ostrzegawczy, poinformuj o tym IZ i rozpowszechnij informację wśród pracowników swojej instytucji, np. poprzez wysyłkę e-mailową. Pomoże to wskazać współpracownikom możliwe symptomy nadużyć.

Nadużycia mogą przybierać różne formy, dlatego potrzebna jest zarówno znajomość tych form, jak i wiedza o sposobach ich wykrywania.

KE przygotowała i udostępniła publikacje, które mogą pomóc w tym zakresie pracownikom, w szczególności zajmującym się kontrolą, oraz zaleca zapoznanie się z nimi:

1. COCOF 09/0003/00 z dnia 18.2.2009 r. – Nota informacyjna dotycząca przesłanek nadużyć finansowych dla EFRR, EFS i FS, (ang. Information Note on Fraud Indicators for ERDF, ESF and FS),
2. Praktyczny przewodnik OLAF dotyczący konfliktu interesów „Identyfikowanie przypadków konfliktu interesów w postępowaniach o udzielenie zamówień publicznych w ramach działań strukturalnych. Praktyczny przewodnik dla kierowników”, opracowany przez grupę ekspertów z państw członkowskich koordynowaną przez dział D.2 OLAF – Zapobieganie Nadużyciom (ang. Identifying conflicts of interests in public procurement procedures for structural actions. A practical guide for managers),
3. Praktyczny przewodnik OLAF dotyczący wykrywania przerobionych dokumentów „Wykrywanie przerobionych dokumentów w dziedzinie działań strukturalnych. Praktyczny przewodnik dla instytucji zarządzających”, (ang. Detection of forged documents in the fields of structural actions. A practical guide for managing authorities).

Sygnaly ostrzegawcze, które pojawią się w danym roku, uwzględnimy w procesie analizy ryzyka wystąpienia nadużycia finansowego.

 UWAGA! Zestawienie najczęściej pojawiających się sygnałów ostrzegawczych znajduje się w załączniku do podręcznika.

 REKOMENDACJA: Zapoznaj się z sygnałami ostrzegawczymi opisanymi w załączniku do podręcznika!

5.3.4. Analiza danych

Coraz bardziej zaawansowane metody gromadzenia, przechowywania i analizy danych stwarzają nowe możliwości w obszarze zwalczania nadużyć finansowych. W granicach ustawodawstwa poszczególnych państw członkowskich oraz przy uwzględnieniu tych granic, za sprawą analizy danych można:

- znacznie wzbogacić proces oceny ryzyka,

- zweryfikować posiadane informacje w oparciu o informacje z innych organizacji sektora publicznego lub prywatnego (np. z organów podatkowych, departamentów rządowych, organów sprawdzających zdolność kredytową),
- wykrywać sytuacje o potencjalnie wysokim ryzyku na każdym etapie wdrażania projektów, a nawet przed przyznaniem dofinansowania.

👍 **REKOMENDACJA:** Wykorzystuj do wykrywania nadużyć finansowych dane publicznie dostępne, gromadzone w systemach informatycznych poszczególnych państw członkowskich. Przykładowo po polskiej stronie wsparcia są to Krajowy Rejestr Sądowy, bazy informacji gospodarczych czy aplikacja SKANER w CST2021.

W programie stworzyliśmy **system teleinformatyczny CST2021**¹¹. System zapewnia, że komunikacja pomiędzy beneficjentami a instytucjami odbywa się drogą elektroniczną. Do systemu instytucje programu i beneficjenci wprowadzają informacje m. in. o wnioskach o dofinansowanie, umowach o dofinansowanie, wnioskach o płatność czy zmianach, które wystąpiły w trakcie realizacji projektu. Istotnym elementem systemu jest **narzędzie raportujące SRHD**. Umożliwia ono generowanie raportów z informacji zawartych w systemie. W zależności od potrzeb, możliwe jest wygenerowanie zestawienia informacji koniecznych do weryfikacji w przypadku podejrzenia nieprawidłowości lub nadużycia.

System jest wyposażony w specjalne narzędzie do badania powiązań osób i podmiotów: SKANER. Ta funkcjonalność umożliwia wygenerowanie sieci powiązań np. badanego beneficjenta w oparciu o dane nt. udziału tego beneficjenta w innych polskich programach, dane zgromadzone w CST2021 i dane zaciągnięte z KRS.

👍 **REKOMENDACJA:** Do wykrycia zmwów przetargowych przeanalizuj dane nt. postępowań o udzielenie zamówienia publicznego. Minimalny zakres danych do oceny ewentualnego ryzyka wystąpienia zmowy obejmuje:

- podstawowe informacje o projekcie,
- dane o przetargu,
- dane o wykonawcy,

¹¹ art. 125 ust. 2 lit. d rozporządzenia ogólnego

- dane o ofertach (zwycięskiej, odrzuconych i wycofanych),
- dane o podwykonawcy lub podwykonawcach.

👍 W analizie danych o postępowaniach uwzględnij takie czynniki ryzyka, jak:

- zbieżność ceny z szacunkowym kosztem zamówienia (np. wszyscy oferenci składają drogie oferty lub zostają złożone oferty, które można uznać za „nietypowe”),
- liczba złożonych ofert i koordynacja ofert,
- możliwość wystąpienia podziału geograficznego rynku,
- oferty wycofane i odrzucone, w szczególności udział pierwotnych konkurentów w formie podwykonawstwa, powiązania oraz „oczywiste związki” pomiędzy zamawiającymi a wykonawcami lub oferentami.

👍 **Jeżeli w wyniku analizy podejrzewasz wystąpienie nadużycia, a postępowanie o udzielenie zamówienia nie było dotychczas przedmiotem czynności sprawdzających pod kątem nadużyć, powiadom odpowiednie organy i IZ!**

⚠️ **UWAGA!** W programie do nadużyć finansowych na szkodę budżetu UE należą m.in.:

- podejmowanie decyzji obciążonych konfliktem interesów,
- korupcja,
- zmowa przetargowa,
- pranie pieniędzy,
- składanie fałszywych oświadczeń,
- fałszowanie dokumentów,
- wykorzystywanie produktów projektu do celów innych niż założono w umowie o dofinansowanie ze szkodą dla budżetu UE.

👍 **Każdy przypadek nadużycia zgłoś do właściwych organów ścigania i powiadom o nim IZ!**

👍 REKOMENDACJE:

- Poznaj i stosuj procedury przeprowadzania kontroli!
- Zapoznaj się z sygnałami ostrzegawczymi!
- Zachowaj myślenie krytyczne i zdrowy sceptycyzm przy ocenie prawidłowości wydatkowania środków unijnych!
- Wykorzystuj do weryfikacji nadużyć dane pochodzące od innych instytucji, z dostępnych publicznie rejestrów, systemów i narzędzi! Np. po polskiej stronie wsparcia dostępne są takie narzędzia jak SKANER.
- Poszerzaj swoją wiedzę z zakresu etyki, antykorupcji, walki z nadużyciami, zapoznawaj się z publikacjami i uczestnicz w szkoleniach!
- W przypadku podejrzenia nadużycia, w tym otrzymania sygnału o możliwości wystąpienia nadużycia, niezwłocznie powiadom IZ, IK (jeśli tego wymaga procedura) i właściwe organy ścigania!

6. Korygowanie i odzyskiwanie środków

6.1. Informowanie KE o podejrzeniu nadużyć

Państwa członkowskie uczestniczące w programie są zobowiązane do informowania KE o stwierdzonych nieprawidłowościach, w tym o podejrzeniach nadużyć finansowych, jeśli wkład z funduszy polityki spójności danej nieprawidłowości przekracza 10 000 EUR, oraz o istotnych faktach dotyczących przebiegu prowadzonych postępowań¹².

Państwa członkowskie programu we własnym zakresie informują KE o nieprawidłowościach i nadużyciach finansowych, a także przekazują te informacje do wiadomości IZ. Zespół ds. samooceny ryzyka nadużyć na bieżąco reaguje na zidentyfikowane ryzyka i aktualizuje instrumenty, które zapobiegają nieprawidłowościom i nadużyciom w programie.

Państwa członkowskie monitorują postępowania związane z nieprawidłowościami do momentu zakończenia sprawy. Jeśli w wyniku rozstrzygnięcia sprawy (tj. w wyniku tzw. wstępnego ustalenia administracyjnego lub sądowego) stwierdzone zostanie wystąpienie nieprawidłowości, podejmujemy działania korygujące, które polegają na pomniejszeniu wydatków kwalifikowalnych we wniosku.

¹² art. 69 ust. 12 i załącznika XII rozporządzenia ogólnego

W systemie zarządzania i kontroli wprowadziliśmy środki, które zapobiegają nienależytej wypłacie środków poprzez:

1. wyłączenie z wniosku o płatność wydatków nieprawidłowych, co do których toczy się postępowanie wyjaśniające w danym momencie, a które mogą zostać w przyszłości uznane za wydatki kwalifikowalne,
2. możliwość wstrzymania dofinansowania na podstawie postanowień umowy o dofinansowanie.

6.2. Odzyskiwanie środków

Gdy środki UE w programie zostaną wydatkowane w nieuczciwy sposób, będziemy wymagali od beneficjentów zwrotu nienależnych płatności. Mamy obowiązek zapewnić, że zostaną odzyskane od beneficjenta wszelkie kwoty, co do których stwierdzono nieprawidłowość lub nadużycie już po wypłaceniu tych kwot beneficjentowi¹³. Beneficjenci będą zobowiązani do zwrotu takich środków wraz z odsetkami. Szczegółowe procedury w tym zakresie opisaliśmy w dokumentach programu.

7. Mechanizmy zgłaszania informacji o nieprawidłowościach i nadużyciach

System kontroli oraz mechanizmy, które go wspierają, służą skutecznemu wykrywaniu nieprawidłowości i nadużyć finansowych. Wszystkie instytucje programu podejmują aktywne działania, żeby uzyskać informacje o potencjalnych nadużyciach przy wykorzystaniu wszelkich dostępnych narzędzi. W rozdziale opisujemy źródła informacji o nadużyciach oraz ścieżkę postępowania w przypadku pojawienia się takich informacji.

 UWAGA! Na stronie internetowej programu znajduje się zakładka pn. „Nieprawidłowości”, w której opisaliśmy zasady:

- zgłaszania informacji o podejrzeniu nieprawidłowości i nadużyć,
- postępowania z otrzymanymi w programie zgłoszeniami,
- ochrony sygnalistów.

7.1. Źródła informacji o nadużyciach

Informacje o potencjalnych nadużyciach mogą pochodzić z następujących źródeł.

¹³ art. 52 ust. 1 rozporządzenia Interreg

1) Pracownicy. Informacje od pracowników instytucji, pozyskane w trakcie wykonywania zadań służbowych oraz kontroli, w szczególności weryfikacji wydatków i kontroli na miejscu.

2) Instytucja lub organ zewnętrzny. Informacje od instytucji lub organu, m.in. z:

- KE,
- OLAF,
- Europejskiego Trybunału Obrachunkowego,
- Instytucji Audytowej,
- Krajowych instytucji kontrolnych (przykładowo po polskiej stronie wsparcia są to: Najwyższa Izba Kontroli, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Urząd Zamówień Publicznych, Regionalna Izba Obrachunkowa),
- Wspólnotowych i krajowych organów ścigania przestępstw,
- Innych instytucji kontrolnych (przykładowo po polskiej stronie wsparcia są to: Urząd Skarbowy, Służba Celna, Inspektorat Nadzoru Budowlanego).

Po polskiej stronie programu Prokuratura Krajowa co pół roku przekazuje nam informacje o toczących się i zakończonych sprawach związanych z projektami finansowanymi z funduszy europejskich. Szczegółowo analizujemy te dane pod kątem konieczności podjęcia działań w celu ochrony interesów finansowych Unii.

3) Sygnaliści. Informacje o potencjalnym nadużyciu mogą pochodzić od osób prywatnych, które zgłaszają podejrzenie nieprawidłowości w realizacji projektów lub programu.

4) Pozostałe źródła. Informacja o podejrzeniu nadużycia finansowego może pochodzić od dowolnej osoby, podmiotu czy ze środków masowego przekazu.

⚠ UWAGA! Prawo złożenia skargi przeciwko naruszeniu prawa unijnego (jak i prawa krajowego wdrażającego prawo unijne) jest powszechne i przysługuje każdemu.

7.1.1. Informacje od pracowników instytucji wdrażających

Ze względu na fakt, że nadużycie finansowe może wystąpić na każdym etapie realizacji projektu, wszyscy pracownicy instytucji, które wdrażają program, są wyczuleni na różnego rodzaju symptomy nadużyć finansowych podczas wykonywania obowiązków służbowych.

W każdym przypadku powzięcia informacji, które mogą świadczyć o wystąpieniu nadużycia finansowego, bez względu na ich źródło, wszyscy pracownicy instytucji programu powiadamiają o tym organy ścigania i przekazują informację do wiadomości IZ/IK.

REKOMENDACJA:

- Jeśli jesteś pracownikiem instytucji, która wdraża program, lub beneficjenta, powiadom o przypadku podejrzenia nadużycia swojego przełożonego.
- Jeśli, z uwagi na szczególne okoliczności sprawy, nie chcesz powiadomić przełożonego i chcesz zachować anonimowość, powiadom o podejrzeniu nadużycia IZ/IK i właściwe organy ścigania – możesz zastrzec anonimowość.

7.1.2. Informacje od organów ścigania

Instytucje, które wdrażają program, przekazują między sobą informacje o postępowaniach prowadzonych przez krajowe organy ścigania, gdy otrzymają takie informacje. Nie każda taka informacja świadczy o wystąpieniu nadużycia finansowego. Dlatego wszystkie informacje są najpierw gruntownie analizowane.

Jeśli instytucja w wyniku analizy informacji, którą otrzymała od organu ścigania, potwierdzi podejrzenie nadużycia finansowego:

- podejmuje działania w celu kompleksowego wyjaśnienia sprawy,
- określa potencjalny wpływ nadużycia finansowego na realizację projektu/programu,
- zawiadamia o sprawie IZ/IK.

W sytuacjach podejrzenia nadużycia w programie wstrzymujemy refundację wydatków/rozliczenie zaliczki oraz raportujemy podejrzenie nadużycia finansowego do KE zgodnie z procedurami.

 REKOMENDACJA: Jeśli otrzymałeś od organów ścigania informację możliwości popełnienia nadużycia finansowego:

- przeanalizuj sprawę i określ jej wpływ na realizację projektu i programu,
- przekaz informację o sprawie IZ i – jeśli wymaga tego proces – IK.

7.1.3. Informacje od sygnalistów

Sygnaliści to osoby, które w dobrej wierze i w trosce o dobro publiczne ujawniają nieprawidłowości i nadużycia. Sygnały takie w programie mogą dotyczyć działania przedstawicieli instytucji programowych i podmiotów, które realizują projekty, np. beneficjentów. Mogą również dotyczyć innych nieprawidłowości i nadużyć przy realizacji programu czy projektu.

Jak wcześniej zaznaczono, prawo złożenia skargi przeciwko naruszeniu prawa unijnego i prawa krajowego, które wdraża prawo unijne, jest powszechne i przysługuje każdemu. Dlatego w programie umożliwiamy zgłoszenie takiej informacji każdej osobie, która podejrzewa wystąpienie nadużycia.

Żeby ułatwić kontakt osobom, które zgłaszają podejrzenie nieprawidłowości, oraz zapewnić im ochronę założyliśmy skrzynkę pocztową, na którą można zgłaszać zastrzeżenia:

Nieprawidlowosci.EWT@mfipr.gov.pl. Informacje mogą być przekazywane w językach: polskim, słowackim, niemieckim, ukraińskim lub angielskim.

Wprowadziliśmy następujące zasady postępowania ze zgłoszeniami:

- Rozpatrzymy każde zgłoszenie zgodnie z procedurami obowiązującymi w programie oraz przepisami prawa.
- Każdej osobie, która zgłosi sygnał, prześlemy potwierdzenie przyjęcia zgłoszenia, informację o podjętych działaniach następczych oraz rozstrzygnięciu sprawy.
- Każde zgłoszenie, które zostanie dostarczone na podaną skrzynkę e-mailową, obejmujemy ochroną przed udostępnieniem osobom nieuprawnionym. Informacje, które mogłyby umożliwić identyfikację sygnalisty, obejmujemy ochroną na etapie wyjaśniania sprawy, podczas prowadzenia ewentualnych działań następczych oraz w przyszłości. Informacje takie będziemy udostępniać wyłącznie uprawnionym urzędnikom oraz funkcjonariuszom odpowiednich służb.
- Zanonimizujemy zgłoszenie, jeśli osoba, która je przekazała, wyrazi chęć pozostania anonimową. Oznacza to, że przed ewentualnym przekazaniem zgłoszenia

właściwym służbom w celu wyjaśnienia sprawy, ze zgłoszenia usuniemy dane osobowe i inne cechy, które pozwoliłyby zidentyfikować tożsamość sygnalisty.

👍 **REKOMENDACJA:** Jeśli podejrzewasz wystąpienie nieprawidłowości lub nadużycia we wdrażaniu programu czy realizacji projektu, zawiadom o tym IZ i właściwe organy śledcze. Wykorzystaj najbardziej dogodną formę.

⚠️ **UWAGA!** Zgłoszenia (głównie anonimowe), które będą niepełne i nie będzie możliwości uzupełnienia otrzymanych informacji, pozostawimy nierozpatrzone ze względów formalnych.

👍 **REKOMENDACJA:** Jeśli otrzymałeś od sygnalisty informację możliwości popełnienia nadużycia finansowego, przekaz tę informację:

- właściwym organom śledczym,
- IZ i – jeśli wymaga tego proces – IK.

Ochrona sygnalistów

W programie wprowadziliśmy środki ochrony sygnalistów¹⁴. Ochrona ta oznacza, że osoby, które zgłaszają nadużycia, nie mogą ponosić w związku ze zgłoszeniem żadnych negatywnych skutków. Zgodnie z dyrektywą UE każda instytucja, która zatrudnia 250 i więcej pracowników, wdraża system ochrony sygnalistów. Oznacza to, że instytucja:

- ustala wewnętrzne, poufne i bezpieczne kanały przyjmowania zgłoszeń od sygnalistów oraz informuje o nich swoich pracowników i partnerów biznesowych,
- wyznacza osoby odpowiedzialne za weryfikację zgłaszanych naruszeń,
- podejmuje działania wyjaśniające oraz przekazuje sygnaliście informacje zwrotne, zarówno o przyjęciu zgłoszenia, jak i o podjętych w związku z nim działaniach,
- promuje wśród pracowników właściwe rozumienie roli sygnalisty w ochronie interesu publicznego.

Skuteczny system ochrony sygnalistów gwarantuje:

- zachowanie w poufności tożsamości sygnalisty,

¹⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r. w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii (Dz. U. L 305 z 26.11.2019)

- ochronę przed nieautoryzowanym dostępem rejestru zgłoszeń i wszelkich informacji, które dotyczą zgłoszeń,
- ochronę sygnalisty przed działaniami odwetowymi.

Sygnalistów chronimy przed działaniami odwetowymi, takimi jak:

- bezpodstawne naruszenie stabilności stosunku pracy (zwolnienie, zawieszenie w obowiązkach służbowych, przymusowy urlop, degradacja, obniżenie wynagrodzenia lub uchylenie dodatków, zmiana zakresu obowiązków),
- ograniczanie możliwości rozwoju zawodowego (wstrzymanie awansu, wyłączenie z udziału w szkoleniach, wystawianie zaniżonych opinii o wykonywanej pracy),
- nieuzasadnione stosowanie środków dyscyplinarnych,
- wywieranie presji (zastraszanie, nierówne traktowanie, obrażanie czy stosowanie przemocy).

W programie przyjęliśmy następujące zasady dotyczące zgłaszania sygnałów i ochrony sygnalistów:

- Ustaliliśmy kanały zgłoszeń: pisemny pocztą tradycyjną oraz elektroniczny na specjalnie utworzoną skrynkę pocztową.
- Wyznaczyliśmy osobę odpowiedzialną za przyjmowanie zgłoszeń i realizację zadań związanych z procedurą rozpatrywania sygnałów.
- Rejestrujemy każde zgłoszenie.
- Informujemy sygnalistę o przyjęciu zgłoszenia w terminie do 7 dni roboczych od dnia otrzymania zgłoszenia.
- Informujemy sygnalistę o podjętych działaniach następczych i sposobie rozstrzygnięcia sprawy w terminie do 30 dni roboczych od dnia otrzymania informacji o rozstrzygnięciu sprawy lub zakończeniu postępowania wyjaśniającego w sprawie zgłoszenia.
- Zapewniamy sygnaliście anonimowość w przypadku wyrażenia przez sygnalistę woli pozostania anonimowym.
- Zabezpieczamy dane sygnalisty i informacje o zgłoszeniu przed dostępem osób nieuprawnionych.

- Rozpatrujemy każde zgłoszenie. Zamkniemy zgłoszenie bez rozstrzygnięcia z adnotacją w rejestrze, jeśli nie będziemy mogli ustalić dodatkowych informacji do wyjaśnienia sprawy.

 REKOMENDACJA:

- Jeśli zatrudniasz 250 i więcej pracowników, wprowadź system ochrony sygnalistów zgodnie z dyrektywą.
- Jeśli zatrudniasz mniej niż 250 pracowników, rozważ wdrożenie zasad ochrony sygnalistów zgodnych z dyrektywą.

7.1.4. Informacje z innych źródeł

Możesz otrzymać informację o możliwości wystąpienia nieprawidłowości lub nadużycia w programie lub w projekcie:

- od beneficjenta,
- od osoby trzeciej,
- ze środków masowego przekazu,
- z innych źródeł.

 REKOMENDACJA: Jeśli otrzymałeś z dowolnego źródła informację możliwości popełnienia nadużycia finansowego, przeanalizuj, czy ta informacja wskazuje na wystąpienie nadużycia. Jeśli potwierdzisz, że występują przesłanki nadużycia, przekaz tę informację:

- właściwym organom śledczym,
- IZ i – jeśli wymaga tego proces – IK.

7.2. Przekazywanie informacji o podejrzeniu nadużycia

Jeśli wykryłeś nadużycie, podejrzewasz wystąpienie nadużycia lub otrzymałeś informację o możliwym nadużyciu, przekaz sprawę:

- właściwemu krajowemu organowi śledczemu w celu objęcia jej dochodzeniem,
- do wiadomości IZ oraz IK, jeśli wymagają tego procedury.

Możesz również poinformować OLAF, ponieważ każdy obywatel UE ma prawo zawiadomienia OLAF o podejrzeniu nadużycia finansowego lub nieprawidłowości o potencjalnie negatywnym wpływie na interesy finansowe UE.

⚠ **UWAGA!** Przekazując informację o podejrzeniu nadużycia masz możliwość wyboru najbardziej dogodnej formy zawiadomienia: np. elektronicznej, anonimowej.

👍 **REKOMENDACJA:** W informacji, którą przekazujesz, postaraj się możliwie dokładnie opisać sprawę i załącz dokumenty, które posiadasz na temat tej sprawy.

Jak powiadomić organy ścigania?

- 1) **Zgłoszeniem anonimowym** (telefonicznie bez podania danych osobowych np. na infolinię lub telefon alarmowy, pisemnie: bez podpisu lub z podpisem nieczytelny). Ta forma jest przeznaczona dla osób, które posiadają informacje o przestępstwie lub mają wiedzę, która może przyczynić się do wykrycia samego czynu zabronionego lub jego sprawców, a jednocześnie chcą pozostać anonimowe.
- 2) **Pismem** wysłanym do organu lub złożonym w siedzibie organu. Zawiadomienie o przestępstwie możesz wysłać mailem, pocztą, faxem lub przynieść osobiście do jednostki policji (lub innego uprawnionego organu ścigania).
- 3) **Ustnym zawiadomieniem** o przestępstwie. Takie zawiadomienie przyjęte zostanie po zgłoszeniu się osoby do jednostki policji (lub innego uprawnionego krajowego organu ścigania). Ta forma pozwala na przesłuchanie w charakterze świadka osoby, która zgłasza informację o podejrzeniu przestępstwa.

⚠ **PRZYKŁADOWO:** Informacje na temat zgłaszania nadużyć w Polsce:

- na policję lub do prokuratury - znajdziesz na stronie: <https://www.gov.pl/web/gov/zglos-przestepstwo>
- do CBA - znajdziesz na stronie: <https://www.cba.gov.pl/pl/kontakt/zglos-korupcje/4705,Zglos-korupcje.html>

Jak powiadomić IZ?

- 1) **Elektronicznie**, zawiadomieniem mailowym na specjalnie utworzoną skrzynkę Nieprawidlowosci.EWT@mfipr.gov.pl,

2) **Pocztą tradycyjną**, pismem pod adresem:

Departament Współpracy Terytorialnej

Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

ul. Wspólna 2/4

00-926 Warszawa

Jak powiadomić OLAF?

1) **Za pomocą elektronicznego Systemu Powiadamiania o Nadużyciach - FNS**

(Fraud Notification System) dostępne na stronie internetowej:

<https://fns.olaf.europa.eu/>;

2) **Pocztą tradycyjną**, pismem pod adresem OLAF:

European Anti-Fraud Office

European Commission

Rue de la Loi, 200

1049 Bruxelles/Brussel

Belgique/België;

3) **Elektronicznie**, mailem pod adresem OLAF-FMB-SPE@ec.europa.eu.

Szczegółowe informacje w tym zakresie znajdziesz na stronie internetowej:

http://ec.europa.eu/anti_fraud/investigations/report-fraud/index_pl.htm.

⚠ UWAGA! Ze służbami OLAF możesz się skontaktować we wszystkich językach urzędowych Unii Europejskiej. Przekaż informacje w miarę możliwości dokładne i dołącz posiadane dokumenty sprawy.

8. Dokumenty źródłowe

Uregulowania zawarte w podręczniku wynikają w szczególności z ustawodawstwa unijnego oraz krajowego, m.in. z:

1. Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Rozdział 6 Zwalczenie nadużyć finansowych, art. 325 (Dz. Urz. UE z 2012 r. C 324 z 26.10.2012 r.);

2. Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r. w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii (Dz. U. L 305 z 26.11.2019);
3. Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1371 z dnia 5 lipca 2017 r. w sprawie zwalczania za pośrednictwem prawa karnego nadużyć na szkodę interesów finansowych Unii (Dz.U. L 198 z 28.7.2017, s. 29);
4. Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/24/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie zamówień publicznych, uchylającej dyrektywę 2004/18/WE (Dz. U. UE z 2014 r. L 94 z 28.03.2014 r.);
5. Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. Urz. UE z 2021 r. L 231 z 30.06.2021 r. z późn. zm);
6. Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1059 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie przepisów szczegółowych dotyczących celu „Europejska współpraca terytorialna” (Interreg) wspieranego w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz instrumentów finansowania zewnętrznego (Dz. Urz. UE L 231 z 30.06.2021 r.);
7. Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) 2018/1046 z dnia 18 lipca 2018 r. w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii, zmieniającego rozporządzenia (UE) nr 1296/2013, (UE) nr 1301/2013, (UE) nr 1303/2013, (UE) nr 1304/2013, (UE) nr 1309/2013, (UE) nr 1316/2013, (UE) nr 223/2014 i (UE) nr 283/2014 oraz decyzję nr 541/2014/UE, a także uchylające rozporządzenie (UE, Euratom) nr 966/2012 (Dz. U. UE z 2018 r. L193 z 30.07.2018 r.);
8. Rozporządzenia Rady (WE) nr 2988/95 z dnia 18 grudnia 1995 r. w sprawie ochrony interesów finansowych Wspólnot Europejskich (Dz. Urz. UE z 1995 r. L 312 z 23.12.1995);
9. Konwencji o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich sporządzonej w Brukseli dnia 26 lipca 1995 r. (Dz. U. UE z 2009 r. nr 208, poz. 1603);

10. Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, EURATOM) NR 883/2013 z dnia 11 września 2013 r. dotyczącego dochodzeń prowadzonych przez Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych(OLAF) oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 1073/1999 Parlamentu Europejskiego i Rady i rozporządzenie Rady (Euratom) nr 1074/1999 (Dz. U. UE z 2013 r. L 248 z 18.09.2013 r.);
11. Rozporządzenia Rady (Euratom, WE) nr 2185/96 z dnia 11 listopada 1996 r. w sprawie kontroli na miejscu oraz inspekcji przeprowadzanych przez Komisję w celu ochrony interesów finansowych Wspólnot Europejskich przed nadużyciami finansowymi i innymi nieprawidłowościami (Dz. U. UE z 1996 r. L 292 z 15.11.1996 r.);
12. Wytycznych Komisji Europejskiej dla państw członkowskich i organów zarządzających programami w sprawie ryzyka nadużyć finansowych oraz skutecznych i proporcjonalnych środków zwalczania nadużyć finansowych z 16.06.2014 r. (EGESIF_14-021-00-16/06/2014);
13. Zawiadomienia Komisji „Wytyczne dotyczące unikania konfliktów interesów i zarządzania takimi konfliktami na podstawie rozporządzenia finansowego” (2021/C 121/01) (Dz. U. UE z 2021 r. C121 z 9.04.2021 r.);
14. Guidelines for national anti-fraud strategies for European Structural and Investment Funds (ESIF) (Ref. Ares(2016)6943965 - 13/12/2016);
15. Dokumentu zatwierdzonego przez grupę ds. zapobiegania nadużyciom finansowym COCOLAF w dniu 12 listopada 2013 r. „Identyfikowanie przypadków konfliktu interesów w postępowaniach o udzielenie zamówień publicznych w ramach działań strukturalnych. Praktyczny przewodnik dla kierowników opracowany przez grupę ekspertów z państw członkowskich koordynowaną przez Dział D.2 OLAF - Zapobieganie Nadużyciom”;
16. Dokumentu zatwierdzonego przez grupę ds. zapobiegania nadużyciom finansowym COCOLAF w dniu 12 listopada 2013 r. „Wykrywanie przerobionych dokumentów w dziedzinie działań strukturalnych. Praktyczny przewodnik dla instytucji zarządzających opracowany przez grupę ekspertów z państw członkowskich koordynowaną przez Dział D.2 OLAF - Zapobieganie Nadużyciom”;
17. Krajowych przepisów w zakresie polityk antykorupcyjnych.

Przy opracowaniu podręcznika wykorzystano również:

18. Wyniki kontroli i audytów przeprowadzonych w programach Interreg w perspektywie finansowej 2014-2020;

19. Wskazówki antykorupcyjne dla urzędników, dokument opracowany przez Centralne Biuro Antykorupcyjne;
20. Poradnik antykorupcyjny dla urzędników, dokument opracowany przez Centralne Biuro Antykorupcyjne;
21. Rekomendacje postępowań antykorupcyjnych przy udzielaniu zamówień publicznych z 2015 r. https://cba.gov.pl/ftp/filmy/Rekomendacje_FINALNA_13112015_v3.pdf;
22. Wytyczne antykorupcyjne dla administracji publicznej w zakresie jednolitych rozwiązań instytucjonalnych oraz zasad postępowania dla urzędników i osób należących do grupy PTEF Z 9.12.2020 R., https://cba.gov.pl/ftp/dokumenty_pdf/Wytyczne.pdf.

Opracowała:

Anna Krukowska